

МАРІЯ БОЧКО

/Ужгородський університет/

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК-ЗБИРАЧ І ДОСЛІДНИК

УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПРО ТРУДОВУ ЕМІГРАЦІЮ

Відразу ж після появи перших емігрантських пісень, що зазвучали в 1890-х роках з початком заробітчанського руху західно-українських селян за океан, відомий український фольклорист, етнограф, літературознавець і громадсько-культурний діяч В.Гнатюк активно зайнявся їх збиранням і дослідженням. Перша наукова публікація емігрантських пісень з'явилася 1890 року в журналі "Народ", редагованому М.Павликом за участю І.Франка /Народ. - 1890. - № 17. - С. 266-267/. Емігрантські пісні, записані І.Франком, В.Гнатюком, М.Павликом, публікує "Етнографічний збірник" у 1898 році /Етнографічний збірник. - Львів, 1898. - С.73, 237/. Публікуючи 1901 року в "Літературно-науковому віснику" /т.ХІУ, кн.4/ емігрантські пісні "Виїхав я з Сокиринець", "Ой з-за гори високої", В.Гнатюк у вступному слові "Нові народні пісні" заперечує тезу про відмирання народної пісенності.

У 1902-1903 роках у "Записках Наукового Товариства ім.Шевченка" з'являється публікація В.Гнатюка "Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності" /ЗНТШ, 1902.-Т.50.-С.1-37; 1903.-Т.52.-С.38-66/. Це не тільки перша публікація цілого циклу емігрантських пісень /45 текстів/, але й перше ґрунтовне дослідження новотворів на цю тему. Пісні для публікації здебільшого було взято з американської газети "Свобода", додатку до газет "Буковина", "Руска Рада", з "Етнографічного збірника" /за 1898 рік/, а частково і з власних записів дослідника. Всі пісні-відгуки закарпатських і галицьких селян на еміграцію до трьох країн - США, Канади й Бразилії. В.Гнатюк відповідно групує їх. У

статті він характеризує причини виникнення новотворів, розкриває їх основні мотиви, порушує питання про їх художню якість і ритміку. Міркуючи про причини виникнення новотворів, В.Гнатюк відзначає, що вони появляються внаслідок певних змін у житті суспільства. Тому й таке явище, як масова еміграція не могло не знайти "собі вираз у піснях" /В.Гнатюк. Пісенні новотвори в українсько-руській народній словесності.- ЗНТШ, 1902.-Т.50.-С.2. Далі посилання на це видання/. Виходячи з матеріалістичного розуміння залежності духовних явищ від соціально-економічних умов розвитку суспільства, високо оцінюючи суспільно-корисну функцію фольклору, В.Гнатюк і в піснях-новотворах про еміграцію побачив відображення нових соціальних процесів з позицій народних мас. Дослідник відзначає різноманітність змісту цих пісень, акцентуючи на тому, що "порушені в них найживіші питання, які інтересують як-небудь сучасного члена нашої суспільності в найнижчій і найбільше пригніченій верстві" /13/. Розкриття причин еміграції, зображення сподівань трударів на краще життя за океаном, опис прощання з рідними та небезпечної морської дороги, тяжкої праці в чужині на фермах, фабриках, шахтах, а часом каліцтва і смерті, туги за рідним краєм, повернення без грошей додому - ці мотиви, як відзначає В.Гнатюк, "повторюються найчастіше, оброблені найширше і навіяні наскрізь ненавистю до гнобителів" /13/. Відзначаючи актуальність змісту новотворів, що реалістично відображають сучасне життя народу, В.Гнатюк торкається і художньої якості цих пісень, досить високо оцінює естетичну вартість багатьох із них. Розглянуті новотвори, на думку дослідника, "приносять багато нового, нетиканого ще нашою народною поезією досі" /18/. Тим більше, якщо врахувати, що емігрантські пісні "не мали ще часу проходити по широких кругах людей та огладитись між ними, ошліфуватись" /2/. Аналізуючи поетику новотворів, В.Гнатюк звернув

увагу на те, що новий зміст часто реалізується в них у старій формі і що традиційні форми є досить поширеними, типовими для новотворів.

Крім характеристики новотворів, у статті вчений науково обґрунтовує ряд важливих загальних положень фольклористики, таких як питання про безперервність фольклорного процесу, колективність творення пісень, про їх авторство тощо. "Присвоєння авторства якоїсь пісні певній особі не треба брати дослівно" /2/, - пише В.Гнатюк. Бо хоч у пісенних новотворах і можливо встановити автора, все ж народно-поетичний твір - набуток колективний. Отже, у процесі побутування він шліфується, змінюється не тільки щодо форми, а й часто щодо змісту. Водночас В.Гнатюк дає відсіч тим ученим, які появу новотворів витлумачували як занепад фольклору в цілому. Справді, пісенний репертуар зазнає оновлення, певні пісні відмирають, коли зникають відповідні обставини, грунт, що їх живить, однак на зміну їм, підкреслює дослідник, появляються нові пісенні твори. Отже, треба говорити не про зникнення народної пісенності і фольклору в цілому, а про зміни, яких він зазнає в процесі історичного розвитку. Таким чином, В.Гнатюк перший здійснив глибокий і змістовний аналіз емігрантських пісень, зробивши своєю працею цінний внесок у передову науку про народну творчість. Він же здійснив і перші зведені публікації в обговорюваному дослідженні та в томі "Коломийки" /т.2, Львів, 1906/. Увага В.Гнатюка до новотворів виправдана і науково обґрунтована.

ОЛЕКСІЙ ЧЕХІВСЬКИЙ

/Кам'янець-Подільський педінститут/

ПІСНІ ПРО КОХАННЯ У ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ СТУДІЯХ В.ГНАТЮКА

Народ-митець, народ-творець, якому генетично притаманна ніжність, - український народ не міг не створити пісень про найглибше, найчистіше, найсильніше, найщасливіше-нещасливіше людське